

Ruimte en Milieu
*Ministerie van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer*

Criteria voor duurzaam inkopen van Kantoorartikelen

Versie: 1.4

Datum: 21 januari 2010

Status: vastgesteld

Colofon

Deze criteria voor duurzaam inkopen zijn ontwikkeld door Agentschap NL in opdracht van het Ministerie van VROM. Het programma DBO is een gezamenlijk initiatief van de Rijksoverheid, VNG, IPO en de UvW.

Meer informatie tel. 088 602 93 00, duurzaaminkopen@agentschapnl.nl en www.agentschapnl.nl/duurzaaminkopen.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	2
1.1	Afbakening van de productgroep	2
1.2	Status	2
2	Markt en duurzaamheid	3
2.1	Marktontwikkelingen.....	3
2.2	Duurzaamheidsaspecten	3
2.2.1	Opberg- en archiveringsmiddelen	3
2.2.2	Etiketten en zelfklevende memoblokjes	5
2.2.3	Schrijfgerei	6
2.2.4	Overige milieuaspecten binnen de productgroep Kantoorartikelen	7
2.2.5	Sociale aspecten.....	8
3	Duurzaamheid in het inkoopproces.....	9
3.1	Vorbereidingsfase (aandachtspunten)	9
3.2	Specificatiefase (criteria)	9
3.2.1	Kwalificatie van leveranciers	10
3.2.2	Programma van eisen	10
3.2.3	Gunningscriteria.....	12
3.2.4	Contract.....	13
3.3	Gebruiksfase (aandachtspunten).....	13
4	Meer informatie	14
4.1	Bronnen en relevante informatie.....	14
4.2	Gerelateerde productgroepen	14
4.3	Informatiepunt Agentschap NL	14
	Bijlage 1 R-zinnen.....	15
	Bijlage 2 Wijzigingen ten opzichte van vorige versie.....	20

1 Inleiding

De overheid wil concrete stappen zetten naar een duurzame samenleving en geeft zelf het goede voorbeeld. Door als overheid duurzaam in te kopen, krijgt de markt voor duurzame producten een stevige impuls. De overheden hebben voor zichzelf doelen gesteld ten aanzien van duurzaam inkopen. Om de doelstellingen te bereiken zijn duurzaamheidscriteria ontwikkeld voor een groot deel van de producten, diensten en werken die overheden inkopen.

In dit document vindt u de criteria voor de productgroep Kantoorartikelen. Ook vindt u in dit document aandachtspunten voor de fase vóór en ná de inkopen, achtergrondinformatie, afwegingen bij de criteria, uitwerking van de criteria in bestekteksten en uitwerking van de beoordeling van criteria.

1.1 Afbakening van de productgroep

De productgroep Kantoorartikelen omvat opberg- en archiveringsmiddelen, etiketten, zelfklevende memoblokjes en schrijfgerei.

De selectie van kantoorartikelen waarvoor criteria zijn opgesteld, is gebaseerd op een overzicht van meest verkochte artikelen van de organisatie Quantore (distributeur van Kantoorartikelen aan de kantoorvakhandel). Er is besloten nog geen aparte criteria op te stellen voor schrijfblokken. De duurzaamheidsaspecten van schrijfblokken richten zich namelijk vooral op hoe het papier toegepast wordt. Voor papier is echter een aparte productgroep opgesteld, waarvan de criteria in de loop van dit jaar worden herzien. Na deze herziening wordt onderzocht op welke manier de criteria voor schrijfblokken invulling kunnen krijgen.

Tijdens de voorbereidende fase van dit document is door stakeholders gesuggereerd om de scope van deze productgroep uit te bereiden, en om criteria op te stellen voor bijvoorbeeld nietmachines en computerbenodigdheden. Gezien de huidige beperkte omvang van de inkoop van deze producten - op basis van de gegevens van Quantore - is hier vooralsnog van afgezien.

Om het de aanbestedende dienst gemakkelijker te maken wordt een selectie van CPV-codes gegeven die van toepassing kunnen zijn op deze productgroep. Deze selectie is niet uitputtend of compleet. Het blijft de verantwoordelijkheid van de aanbestedende dienst om zelf de juiste set van CPV-codes te verzamelen, aansluitend bij de betreffende aanbesteding.

De volgende CPV-codes zijn op deze productgroep van toepassing:

30192000-1 Kantoorbenodigdheden.

30199500-5 Archiefdozen, brievenbakjes, voorraaddozen en soortgelijke artikelen.

1.2 Status

De criteria voor Kantoorartikelen zijn vastgesteld.

Dit document is op 21 januari 2010 voor het laatst gewijzigd. De criteria zijn daarbij niet veranderd. Zie voor een toelichting op de wijzigingen bijlage 2.

Op de website van Duurzaam Inkopen staat de planning voor onderhoud en herziening van de criteriadocumenten.

2 Markt en duurzaamheid

De criteria voor de productgroep Kantoorartikelen zijn zorgvuldig, met raadpleging van verschillende belanghebbenden, samengesteld. Meer informatie over het algemene proces van de totstandkoming van criteria is te vinden op de website van Duurzaam Inkopen (www.agentschapnl.nl/duurzaaminkopen/criteria). In dit hoofdstuk vindt u de inhoudelijke afwegingen die geleid hebben tot de criteria voor Kantoorartikelen.

2.1 Marktontwikkelingen

Overheden en bedrijven kopen hun kantoorartikelen doorgaans niet rechtstreeks bij de producenten van kantoorartikelen, maar via distributeurs die een 'totaalpakket' van kantoorartikelen kunnen leveren. Deze distributeurs beschikken over een breed verspreid netwerk van binnen- en buitenlandse leveranciers. In Nederland wordt de markt beheerst door een klein aantal grote (internationale) distributeurs.

Er zijn geen cijfers bekend over het totale inkoopvolume van kantoorartikelen van de overheid. Wel staat vast dat de overheid als afnemer binnen de markt van kantoorartikelen een speler van formaat is.

Keurmerken

In Nederland zijn door SMK (Stichting Milieukeur) milieucriteria opgesteld voor ordners en ringbanden, etiketten en schrijfgerei. De ontwikkeling van deze criteria is afgestemd met de criteria van het Duitse milieukeurmerk 'Blaue Engel' en die van het Scandinavische milieukeurmerk 'Nordic Swan'. De marktbelangstelling voor het aanvragen van het milieukeurcertificaat is gering, waardoor slechts een beperkt aantal kantoorartikelen met het milieukeurcertificaat beschikbaar is.

2.2 Duurzaamheidsaspecten

2.2.1 Opberg- en archiveringsmiddelen

De belangrijkste opberg- en archiveringsmiddelen zijn ordners en ringbanden. Dit zijn mappen, geschikt voor het opbergen van documentatie, bestaande uit een stevige kaft en voorzien van een hersluitbaar mechaniek. Ordners bestaan grotendeels uit kartonnen kaften met een papieren, papierlaminaat of kunststof afwerklaag. De kaften van ringbanden worden gemaakt van karton en/of kunststof, waarbij een kunststof kaft vaak bestaat uit een hoes van kunststof waarin losse stukken karton, eventueel verlijmd met de kunststof, zijn geplaatst. Dit wordt een gelaste kaft genoemd. Kunststoffen die in de afdeklaag van de kaft van ordners en ringbanden worden toegepast zijn polyvinylchloride (PVC) en polypropyleen (PP). Als alternatief voor de gangbare ringband en ordner zijn er ook stevige kunststof mappen (boxen) zonder ringen op de markt. Hierin kan bijna net zoveel worden bewaard als in een ordner. Daarnaast worden als opberg- en archiveringsmiddelen insteekmappen en mappen zonder hersluitbaar mechaniek, archiefdozen en hangmappen gebruikt.

PVC

Bij de productie van opberg- en archiveringsmiddelen wordt in sommige gevallen polyvinylchloride (PVC) gebruikt. Het beleid t.a.v. PVC is gericht op het zo veel mogelijk terugdringen van het gebruik van PVC wanneer er geen mogelijkheden tot hergebruik en recycling bestaan. Omdat er voor PVC kantoorartikelen geen inzamel- en recyclingssysteem bestaat (en het niet in de lijn der verwachting ligt dat er binnenkort een dergelijk systeem zal worden opgezet) en er veel alternatieven zijn voor het gebruik van PVC, zal de overheid geen

PVC kantoorartikelen inkopen. Mocht een dergelijk systeem in de toekomst worden opgezet, dan kan dat aanleiding zijn de criteria op dit punt te herzien.

R-zinnen

Bij de productie van opberg- en archiveringsmiddelen kunnen stoffen gebruikt worden die schadelijk zijn voor milieu en gezondheid. In de criteria wordt het gebruik hiervan ingeperkt door het verbieden van toegepaste stoffen die zijn geclassificeerd met bepaalde 'R-zinnen' (de R staat voor *Risk*, ook wel waarschuwingzinnen genoemd). R-zinnen zeggen welke eigenschappen van deze stof intrinsiek gevaar voor mens en milieu opleveren. R-zinnen worden in de hele Europese Unie gebruikt op basis van de Europese richtlijn 99/45/EG betreffende de indeling, de verpakking en het kenmerken van gevaarlijke stoffen. Een overzicht van de R-zinnen is te vinden in Bijlage 1 van dit document.

Zware Metalen

In kleurstoffen, inkten en pigmenten kunnen milieuschadelijke zware metalen voorkomen. Daarom is een eis geformuleerd om het gebruik van zware metalen in deze stoffen te beperken. Het gaat om de zware metalen arseen, chroom (VI), lood, zink en koper.

Lijmen

In lijmen komen vaak vluchtige organische stoffen (VOS) voor. Emissies van vluchtige organische stoffen zijn schadelijk voor mens en milieu. Daarom is een criterium opgesteld dat de hoeveelheid VOS in lijmen in de opberg- en archiveringsmiddelen (exclusief eventueel etiket) begrenst tot maximaal 1%.

Inzet secundaire grondstoffen

De inzet van secundaire grondstoffen is mogelijk. Hierbij gaat het vooral om de toepassing van vezelmateriaal uit gerecycled papier en karton. Dit levert milieuwinst op in termen van emissies naar water en lucht en energiegebruik. Daarom is een criterium opgenomen dat voorschrijft dat het toegepaste papier en karton in opberg- en archiveringsmiddelen voor minimaal 90% uit gerecyclede papiervezels dient te bestaan.

EDTA, DTPA, APEO

De complexvormers EDTA (Ethyleendiaminetetra-acetaat), DTPA (Diethyleentriaminepenta-acetaat) en APEO (Alkylfenoethoxylaten) kunnen ingezet worden bij de ontinking van oud papier en karton. EDTA en DTPA kunnen niet goed verwijderd worden in een communale rioolwaterzuiveringsinstallatie. Wanneer emissies van EDTA en DTPA naar het oppervlaktewater plaatsvinden, kunnen deze stoffen de natuurlijke balans van essentiële elementen in het water verstoren. APEO zijn slecht afbreekbare en hormoonontregelende stoffen. Hormoonontregelende eigenschappen van stoffen komen (nog) niet terug in R-zinnen. Om deze reden is een aparte eis geformuleerd voor het uitsluiten van deze stoffen.

Glyoxal

De toepassing van de zeer waarschijnlijk voor mens en milieu schadelijke stof glyoxal in coatings, om papier en karton in opberg- en archiveringsmiddelen waterbestendiger te maken blijkt niet noodzakelijk. In Nederland wordt glyoxal niet gebruikt voor het watervast maken van papier of karton. Glyoxal kan ook afkomstig zijn van het oude papier dat ingezet wordt bij de productie van karton of kringlooppapier. Er is een aparte eis geformuleerd voor het uitsluiten van glyoxal als toevoeging in het product.

Bleking van papiervezels

Voor de bleking van de papiervezels mag geen elementair chloor (chloorgas) gebruikt worden. Chloorarme bleking (ECF) is wel toegestaan. Emissies naar water en lucht worden hiermee beperkt.

Overige milieuaspecten van opberg- en archiveringsmiddelen

Er worden op dit moment geen aanknopingsmogelijkheden gezien om gescheiden inzameling en recycling van opberg- en archiveringsmiddelen te stimuleren. Daarnaast is het de vraag hoeveel milieuwinst dit zou opleveren. Er is in de voorbereidende fase tevens onderzocht in hoeverre ringbanden voor minstens 10% uit gerecyclede kunststof kunnen bestaan. Qua uiterlijk en samenstelling (functionaliteit) van de ringbanden bleek dit niet haalbaar.

Ook is onderzocht in hoeverre criteria konden worden gesteld aan het sluitmechaniek van ordners en ringbanden. Gezien de beperkte milieu-impact en het streven om de hoeveelheid criteria beperkt te houden is besloten criteria voor sluitmechanieken niet in dit document op te nemen.

2.2.2 Etiketten en zelfklevende memoblokjes

Etiketten worden gebruikt om een bepaald product of materiaal van informatie te voorzien. De etiketten worden altijd op een drager geleverd, meestal siliconenpapier (houtvrij papier met een siliconenlaagje). Zelfklevende papieren etiketten worden onder meer gebruikt als adresetiket op enveloppen of op verpakkingen. Deze etiketten worden meestal door de eindgebruiker met behulp van printers of kopieerapparaten bedrukt. Voor duurzaam inkopen zijn witte zelfklevende papieren etiketten zonder bedrukking het belangrijkste omdat deze het meest door overheden worden ingekocht.

Zelfklevende memoblokjes maken tegenwoordig deel uit van de veel gebruikte artikelen in een kantooromgeving. Zelfklevende memoblokjes vertonen uit milieuoogpunt sterke overeenkomsten met etiketten.

Kleurstoffen

In memoblokjes en in mindere mate in etiketten worden kleurstoffen gebruikt. Daarom is in de criteria een aparte eis voor de ingezette kleurstoffen bij de productie van etiketten en memoblokjes opgenomen. Hierbij wordt aangesloten bij de voor opberg- en archiveringsmiddelen voorgestelde eis voor kleurstoffen.

Zware Metalen

In kleurstoffen, inkten en pigmenten kunnen milieuschadelijke zware metalen voorkomen. Daarom is een eis geformuleerd om het gebruik van zware metalen in deze stoffen aan banden te leggen. Het gaat om de zware metalen arseen, chroom (VI), lood, zink en koper. Hierbij wordt aangesloten bij de voor opberg- en archiveringsmiddelen voorgestelde eis voor zware metalen.

Lijm en siliconen

In de criteria is een eis opgenomen om het oplosmiddelgehalte in de toegepaste lijm en in het siliconenpapier (het papier waarop de etiketten geleverd worden) te beperken. Hoewel voor etiketten een ander soort lijm wordt toegepast dan voor memoblokjes (etiketten moeten vast blijven zitten terwijl memoblokjes juist eenvoudig te verwijderen moeten zijn), kan aan de oplosmiddelen in de lijmen dezelfde eis worden gesteld. Het organisch oplosmiddelgehalte van de gebruikte lijm en siliconenpapier / 'release coatings' is in de criteria begrensd tot $\leq 0,1 \%$ (w/w). Emissies naar water en lucht worden hiermee beperkt.

Bleking van papiergezels

Bij het bleken van de papiergezels mag geen elementair chloor (chloorgas) gebruikt worden. Dit is in de criteria als eis opgenomen. Elementair chloorarme bleking (ECF) is wel toegestaan. Emissies naar water en lucht worden hiermee beperkt.

Gerecycled papier

Het gebruik van gerecyclede papierzvezels in etiketten en memoblokjes levert duurzaamheidswinst op. Het inzetten van gerecyclede papierzvezels als grondstof voor etiketten en memoblokjes is echter nog weinig gangbaar in de branche. Daarbij is niet zeker of alle (bedrukkings-)apparatuur in staat is om te werken met etiketten op basis van gerecyclede papierzvezels. Om deze reden is besloten om het gebruik van gerecyclede papierzvezels in etiketten en memoblokjes niet als eis in de criteria op te nemen, maar vrijblijvender terug te laten komen als gunningscriterium.

2.2.3 Schrijfgerei

De productgroep schrijfgerei omvat schrijffartikelen als balpennen, vulpennen, rollers, fineliners, schrijf- en vulpotloden (grafietpotloden), markers (tekst- of accentueermarkers, universeelmarkers, white board markers, permanent markers).

PVC

Bij de productie van schrijfgerei wordt in sommige gevallen polyvinylchloride (PVC) gebruikt. Het beleid t.a.v. PVC is gericht op het zo veel mogelijk terugdringen van het gebruik van PVC wanneer er geen mogelijkheden tot hergebruik en recycling bestaan. Omdat er voor PVC kantoorartikelen geen inzamel- en recyclingssysteem bestaat (en het niet in de lijn der verwachting ligt dat er binnenkort een dergelijk systeem zal worden opgezet) en er veel alternatieven zijn voor het gebruik van PVC, zal de overheid geen PVC kantoorartikelen inkopen. Mocht een dergelijk systeem in de toekomst worden opgezet, dan kan dat aanleiding zijn de criteria op dit punt te herzien.

R-zinnen

Het gebruik van kleurstoffen en andere additieven die zijn gekwalificeerd als gevaarlijk voor gezondheid en milieu, kan worden begrensd. Hiermee worden schadelijke emissies naar water en lucht beperkt. Deze stoffen worden in de criteria uitgesloten door het verbieden van het gebruik van bepaalde R-zinnen.

Zware metalen

In de kunststofhouders van schrijfgerei kunnen milieuschadelijke zware metalen voorkomen.. Daarom is een eis geformuleerd om het gebruik van zware metalen in de grondstof van kunststofhouders te beperken. Het gaat om de zware metalen chroom, koper, lood en zink.

Inkt

Ook op het gebied van de toegepaste inkt in schrijfgerei valt milieuwinst te behalen. In de criteria wordt voorgeschreven dat de toegepaste inkt van vulpennen, fineliners en rollers op waterbasis moet zijn. Hierdoor worden organische oplosmiddelen in de inkt uitgesloten. Op dit moment zijn permanent markers op waterbasis nog slechts beperkt beschikbaar. Balpennen met inkt op waterbasis zijn in het geheel niet beschikbaar. Hierom worden permanent markers en balpennen uitgesloten van deze eis.

Overige milieuaspecten van schrijfgerei

In de duurzaamheidsstudie is onderzocht in hoeverre het voorschrijven van navulbaar schrijfgerei wenselijk is. Ook is onderzocht in hoeverre het hout van potloden van duurzame herkomst moet zijn en in hoeverre het aanbrengen van coatings op potloden in de criteria uitgesloten kan worden. Gezien de beperkte milieu-impact van deze aspecten en de wens om de hoeveelheid criteria beperkt te houden, is besloten deze aspecten niet in criteria terug te laten komen.

2.2.4 Overige milieuaspecten binnen de productgroep Kantoorartikelen

Verpakkingen

Sinds januari 2006 is er in Nederland een volledige producentenverantwoordelijkheid voor verpakkingen ingevoerd. In het Besluit beheer Verpakkingen, Papier en Karton is geregeld dat bedrijven zelf moeten betalen om hun afgedankte verpakkingen op te laten halen en te recyclen. Bedrijven hebben er dus zelf belang bij om hun producten zo efficiënt mogelijk te verpakken. Om deze reden is er geen criterium opgesteld om de hoeveelheid verpakkingsmateriaal te beperken.

Afvalbeheer

Afvalbeheer heeft een stevige plaats binnen de algemene milieuregels (het 'Activiteitenbesluit') waaraan inrichtingen zoals distributeurs van kantoorartikelen in Nederland moeten voldoen. Om deze reden is er geen criterium rond afvalbeheer geformuleerd.

Transport

Hoewel het reduceren van transportbewegingen van kantoorartikelen een relevant milieuaspect vormt, is het op basis van aanbestedingsregelgeving niet mogelijk om eisen te stellen aan transportafstanden.

Milieumanagementsysteem

De mogelijkheden rond het voorschrijven van een milieumanagementsysteem bij de producent van kantoorartikelen zijn niet onderzocht. Doorgaans koopt de overheid niet rechtstreeks in bij een producent van kantoorartikelen, maar bij een distributeur. Bij herziening van de criteria kunnen de mogelijkheden tot het voorschrijven van een milieumanagementsysteem bij de producent worden meegenomen.

Mogelijkheden tot 'weging' van duurzaamheid

Tijdens de consultatie is kritiek geuit op het feit dat de criteria vooral bestaan uit minimale eisen. Een afweging 'groen-groener-groenst' valt op basis van de criteria nauwelijks te maken. Bij herziening van de criteria zal dit punt mee worden genomen, bijvoorbeeld door het toevoegen van meer gunningscriteria.

Cradle-to-Cradle

Het kabinet maakt zich sterk voor een duurzame en innovatieve samenleving. Zij ziet daarbij het 'Triple-P' concept (People, Planet, Profit) als een breed en richtinggevend denkkader voor de duurzame ontwikkeling in de samenleving. Recent is er bovendien veel aandacht ontstaan voor het 'Cradle-to-Cradle' concept. Dit concept zet een uitdagend toekomstbeeld neer, namelijk een menselijke samenleving die een positieve invloed heeft op het ecosysteem. Het accent verschuift daarbij van eco-efficiënt (minimaliseren van het ongewenste) naar eco-effectief (optimaliseren van wenselijke). Producten en productiesystemen worden zodanig ontworpen dat ze een nuttige functie vervullen, ook na afloop van het gebruik. Kortom een duurzame kringloopsamenleving waarin abiotische materialen telkens hoogwaardig terugkeren in de technosfeer en biotische materialen in de biosfeer. Een dergelijke benadering daagt uit tot creativiteit en innovatie en het kabinet wil het dan ook betrekken bij de uitwerking van duurzame ontwikkeling [zie Brief van Minister Cramer en minister Koenders aan de Tweede Kamer: Kabinetsbrede aanpak duurzame ontwikkeling, 16 mei 2008]. Via Duurzaam Inkopen wil de overheid ontwikkelingen die toewerken naar deze duurzame kringloopsamenleving stimuleren. Meer informatie over hoe de overheid via Duurzaam Inkopen het Cradle-to-Cradle-concept kan stimuleren staat op www.agentschapnl.nl/duurzaaminkopen.

2.2.5 Sociale aspecten

Behalve milieucriteria spelen ook sociale criteria een rol bij duurzaam inkopen. De sociale criteria krijgen de vorm van een inspanningsverplichting op het terrein van de mensenrechten en de vier fundamentele arbeidsnormen van de Internationale Arbeidsorganisatie (bekend als ILO), kortgezegd, vakbondsvrijheid, afschaffing van kinderarbeid, van dwangarbeid en van discriminatie op het werk. Deze sociale criteria zullen generiek gaan gelden, dat wil zeggen voor elke inkoop boven een drempelbedrag. Bij een aantal producten worden ook aanvullende sociale normen gesteld. In de kabinetsbrief van 16 oktober 2009 vindt u meer informatie over de aanpak voor de internationale sociale criteria. Juridische teksten en instructiemateriaal zijn nog in ontwikkeling. Zie de website www.vrom.nl voor de actuele stand van zaken.

Arbeidsparticipatie

Vanuit agentschapnl.nl worden geen generieke criteria ontwikkeld ten aanzien van arbeidsparticipatie van zwakke groepen op nationaal niveau, omdat de mogelijkheden tot en de behoefte aan dergelijke criteria afhankelijk zijn van de lokale situatie. Inkoopende overheidsinstanties die zelf beleid hebben geformuleerd, kunnen in hun inkoopbeleid hiermee gewoon doorgaan (uiteraard binnen de aanbestedingsregels).

3 Duurzaamheid in het inkoopproces

De criteria in dit document zijn verdeeld over de verschillende stappen in het inkoopproces. Meer informatie over de stappen in het inkoopproces en de manier waarop duurzaamheid daarin kan worden meegenomen, vindt u in de 'Handleiding Duurzaam inkopen'. Deze is te downloaden van de website van Duurzaam Inkopen www.agentschapnl.nl/duurzaaminkopen. Het is aan te bevelen deze Handleiding te bekijken voordat u met de criteria voor deze productgroep aan de slag gaat.

3.1 Voorbereidingsfase (aandachtspunten)

Elke inkoop of aanbesteding begint met het inventariseren van de behoefte van de (interne) klant. Duurzaamheid kan in deze fase meegenomen worden door te onderzoeken of de aanschaf noodzakelijk is en of er een duurzamere oplossing is voor de inkoopbehoefte. Specifieke aandachtspunten voor de inkoop van de productgroep Kantoorartikelen zijn:

Besparing

De inkoop van kantoorartikelen kan worden verminderd door besparing. Besparing kan worden gerealiseerd door de administratieve aspecten van een bedrijfsproces anders in te richten. Zo kan het gebruik van ordners en ringbanden worden beperkt door digitale archivering, voorzover dit in de praktijk mogelijk is. (NB: wellicht volstaat niet in alle gevallen digitale archivering en is bijvoorbeeld om juridische redenen een 'papieren' administratie vereist). Op etiketten kan bijvoorbeeld worden bespaard door digitale verzending van stukken. Het is niet aantoonbaar dat in de praktijk een toenemende digitalisering leidt tot een vermindering van de behoefte aan kantoorartikelen.

3.2 Specificatiefase (criteria)

In de specificatiefase wordt de behoefte van de (interne) klant vertaald in een aanbestedingsdocument. In deze fase worden geformuleerd:

- Criteria voor de kwalificatie van leveranciers. Dit kunnen uitsluitingsgronden en geschiktheidseisen zijn, ofwel eisen aan de leverancier en in een niet-openbare aanbesteding eventueel ook selectiecriteria, ofwel wensen ten aanzien van de leverancier.
- Een beschrijving van de minimumeisen die ten aanzien van levering, dienst of werk gesteld worden (het Programma van Eisen).
- Gunningscriteria, ofwel wensen voor levering, dienst of werk. Deze zijn alleen van toepassing als gekozen wordt voor het gunnen op Economisch Meest Voordelige Inschrijving.
- Het contract met daarin contractbepalingen.

Meer informatie over de verschillende soorten criteria en de verschillende manieren van aanbesteden vindt u in de 'Handleiding Duurzaam Inkopen'. In de gunningscriteria is, indien relevant, ook innovatie meegenomen. Innovatie is gericht op de ontwikkeling en introductie van nieuwe ideeën en producten.

De criteria in dit document zijn opgesteld om de inkoper te ondersteunen bij het duurzaam inkopen van Kantoorartikelen. De criteria zijn juridisch getoetst. Elke inkoop en aanbesteding is echter maatwerk. Het opstellen van een aanbestedingsdocument blijft dan ook de verantwoordelijkheid van de inkoper.

3.2.1 Kwalificatie van leveranciers

Voor deze specifieke productgroep zijn geen criteria geformuleerd voor de kwalificatie van leveranciers. Meer informatie over de mogelijkheden om duurzaamheid toch mee te nemen in dit onderdeel vindt u in de 'Handleiding Duurzaam inkopen'.

3.2.2 Programma van eisen

Minimumeisen

Opberg-en archiveringsmiddelen

<p>Minimumeisen nr. 1</p>	<p>De volgende eisen worden gesteld aan de te leveren opberg- en archiveringsmiddelen (en de materialen waaruit deze bestaan):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Het materiaal is geen polyvinylchloride (PVC). 2. In het materiaal is geen van de volgende stoffen verwerkt:<ul style="list-style-type: none"> - kleurstoffen; - optische witmakers; - inkten; - oppervlakte-veredelingsmaterialen; - lijmen en coatings, die zijn geassocieerd als gevaarlijk voor de gezondheid met de R zinnen: R40, R45, R46, R61 en R63 en/of zijn geassocieerd als gevaarlijk voor het milieu met de R zinnen R50, R51, R52 en R53 volgens de Richtlijn 99/45/EG. 3. Voor zover de sub 2. bedoelde stoffen niet zijn geassocieerd als omschreven sub 2, is verwerking ervan slechts toegestaan mits ze geen arseen, chroom (VI), lood en zink bevatten in hogere concentraties dan de detectiegrens*. Kleurstoffen mogen niet meer dan 100 mg/kg koper bevatten. 4. In het product verwerkte lijmen bevatten (exclusief eventueel etiket) niet meer dan 1% vluchtige organische stoffen 5. (Geldt voor papier en karton): Het toegepaste vezelmateriaal moet voor minimaal 90% (w/w) afkomstig zijn uit reeds gebruikt papier; 6. (Geldt voor papier en karton) Bij de productie van het materiaal is geen van de volgende complexvormers toegepast: EDTA, DTPA en APEO 7. (Geldt voor papier en karton) Aan het materiaal is geen glyoxal toegevoegd. 8. (Geldt voor papier en karton) Het materiaal is niet gebleekt met elementair chloor (chloorgas), tenzij dit met het procédé van chloorarme bleiking (ECF) is gebeurd. <p><u>Bewijsmiddel(en):</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Een bij de offerte overgelegde verklaring van acceptatie van (deze eis in) het PvE.
<p>Toelichting voor inkoper</p>	<p>Er is op de Europese markt voldoende opberg- en archiveringsmateriaal beschikbaar dat aan al deze criteria kan voldoen.</p>

	<p><u>Verificatie van de bewijsmiddel(en):</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Geen nadere verificatie van de verklaring van acceptatie. <p>*Ad. Sub 3: Een detectiegrens is de laagste concentratie van een component in een monster waarvan de aanwezigheid nog met een bepaalde betrouwbaarheid kwantitatief kan worden vastgesteld. In feite beoogt de eis de gespecificeerde zware metalen geheel in de toegepaste kleurstoffen, inkten en pigmenten uit te sluiten. Vanwege sporenelementen, zal een meting echter niet op nul uit kunnen komen.</p>
--	---

Etiketten en zelfklevende memoblokjes

<p>Minimumeis nr. 2</p>	<p>De volgende eisen worden gesteld aan de te leveren etiketten en zelfklevende memoblokjes (en de materialen waaruit deze bestaan):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. In het materiaal is geen van de volgende stoffen verwerkt: <ul style="list-style-type: none"> - kleurstoffen; - optische witmakers; - inkten; - oppervlakte-veredelingsmaterialen; - lijmen en coatings <p>die zijn geclassificeerd als gevaarlijk voor de gezondheid met de R zinnen: R40, R45, R46, R61 en R63 en/of zijn geclassificeerd als gevaarlijk voor het milieu met de R zinnen R50, R51, R52 en R53 volgens de Richtlijn 99/45/EG.</p> 2. Voor zover de sub 1. bedoelde stoffen niet zijn geclassificeerd als omschreven sub 1, is verwerking ervan slechts toegestaan mits ze geen arseen, chroom (VI), lood en zink bevatten in hogere concentraties dan de detectiegrens*. Kleurstoffen mogen niet meer dan 100 mg/kg koper bevatten. 3. Het organisch oplosmiddelgehalte van de gebruikte lijm en van eventuele siliconen/'release coatings' is bij toepassing niet hoger dan 0,1 % (w/w). 4. (Geldt voor papier en karton) Het materiaal is niet gebleekt met elementair chloor (chloorgas), tenzij dit met het procédé van chloorarme bleking (ECF) is gebeurd. <p><u>Bewijsmiddel(en):</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Een bij de offerte overgelegde verklaring van acceptatie van (deze eis in) het PvE.
<p>Toelichting voor inkoper</p>	<p>Er zijn op de Europese markt voldoende etiketten en zelfklevende memobokjes beschikbaar die aan al deze criteria voldoen.</p> <p>Verificatie van de bewijsmiddel(en):</p>

	<p>1. Geen nadere verificatie.</p> <p>*Ad. Sub 2: Een detectiegrens is de laagste concentratie van een component in een monster waarvan de aanwezigheid nog met een bepaalde betrouwbaarheid kwantitatief kan worden vastgesteld. In feite beoogt de eis de gespecificeerde zware metalen geheel in de toegepaste kleurstoffen, inkten en pigmenten uit te sluiten. Vanwege sporenelementen, zal een meting echter niet op nul uit kunnen komen.</p>
--	--

Schrijfgerei

<p>Minimumeis nr. 3</p>	<p>De volgende eisen worden gesteld aan het te leveren schrijfgerei (en de materialen waaruit deze bestaan):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Het materiaal is geen polyvinylchloride (PVC). 2. In het schrijfgerei zijn geen kleurstoffen en andere additieven verwerkt die geclassificeerd zijn als gevaarlijk voor de gezondheid met de R zinnen: R40, R45, R46, R61 en R63 en/of als gevaarlijk voor het milieu met de R zinnen R50, R51, R52 en R53 volgens Richtlijn 99/45/EG niet toegestaan. 3. De concentraties van de onderstaande zware metalen in de grondstof van de kunststofhouders zijn bij <ul style="list-style-type: none"> - chroom: lager dan 50 mg/kg; - koper: lager dan 500 mg/kg; - lood: lager dan 500 mg/kg; - zink: lager dan 2000 mg/kg. 4. De toegepaste inkt van vulpenen, fineliners en rollers is op waterbasis. <p><u>Bewijsmiddel(en):</u></p> <p>Een bij de offerte overgelegde verklaring van acceptatie van (deze eis in) het PvE.</p>
<p>Toelichting voor inkoper</p>	<p>Er is op de Europese markt voldoende schrijfgerei beschikbaar dat aan al deze criteria kan voldoen.</p> <p><u>Verificatie van de bewijsmiddel(en):</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Geen nadere verificatie.

3.2.3 Gunningscriteria

Gunningscriteria

Etiketten en zelfklevende memoblokjes

<p>Gunningscriterium nr. 1</p>	<p>Indien de te leveren etiketten en zelfklevende memoblokjes bestaan uit 100% gerecyclede papiervezels, worden voor dit onderdeel (XXX) punten toegekend.</p>
------------------------------------	--

	<u>Bewijsmiddel(en):</u> 1. Een bij de offerte overgelegde verklaring van acceptatie van (deze eis in) het PvE.
Toelichting voor inkoper	In de markt zijn er nog niet veel etiketten en zelfklevende memoblokjes uit gerecycled materiaal beschikbaar, en is daarom niet als eis opgenomen. Wel kunnen met extra score de aanbieders gestimuleerd worden om ook hier milieuvriendelijker aanbidding te doen. <u>Verificatie van de bewijsmiddel(en):</u> 1. Geen nadere verificatie.

3.2.4 Contract

Voor deze productgroep zijn geen contractbepalingen geformuleerd.

3.3 Gebruiksfase (aandachtspunten)

Nadat het inkooptraject is afgerond en een product of dienst is ingekocht, bestaan er mogelijkheden om het product op een duurzame wijze te gebruiken. Specifieke aandachtspunten voor deze productgroep zijn:

Ook in de gebruiksfase is besparing een aandachtspunt, zie hiervoor ook paragraaf 3.1. Door de administratieve aspecten van een bedrijfsproces anders in te richten, bijvoorbeeld door digitaal te archiveren en digitale stukken te verzenden, kan het gebruik van ordners en ringbanden en etiketten worden beperkt.

4 Meer informatie

4.1 Bronnen en relevante informatie

- criteria Scandinavische milieukeurmerk Nordic Swan
<http://www.svanen.nu/Eng>
- criteria Duitse milieukeurmerk Blaue Engel
http://blauer-engel.de/englisch/navigation/body_blauer_engel.htm
- criteria Europees Ecolabel (Nederlandse website)
<http://www.europeesecolabel.nl>
- criteria Europees Ecolabel (Europese website)
http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/index_en.htm
- criteria Milieukeur
<http://www.smk.nl>
- INGEDE Methode 12: 'Assessing the Recyclability of printed Products –Testing of Fragmentation Behaviour of Adhesive Applications'
<http://www.ingede.com>

4.2 Gerelateerde productgroepen

- Papier
- Drukwerk
- Tonercartridges

Kijk voor de criteria voor deze productgroep(en) op www.agentschapnl.nl/duurzaaminkopen/criteria

4.3 Informatiepunt Agentschap NL

Voor meer informatie en advies tijdens het gebruik van deze criteria kunt u contact opnemen met het Informatiepunt van Agentschap NL: telefonisch bereikbaar op werkdagen van 9.00 - 12.00 en 14.00 - 16.00 uur op telefoonnummer 088 602 93 00 of stuur een e-mail naar duurzaaminkopen@agentschapnl.nl

Bijlage 1 R-zinnen

R-nummer	Gevarenaanduiding
R 1	In droge toestand ontplofbaar
R 2	Ontploffingsgevaar door schok, wrijving, vuur of andere ontstekingsoorzaken
R 3	Ernstig ontploffingsgevaar door schok, wrijving, vuur of andere ontstekingsbronnen
R 4	Vormt met metalen zeer gemakkelijk ontplofbare verbindingen
R 5	Ontploffingsgevaar door verwarming
R 6	Ontplofbaar met en zonder lucht
R 7	Kan brand veroorzaken
R 8	Bevordert de verbranding van brandbare stoffen
R 9	Ontploffingsgevaar bij menging met brandbare stoffen
R 10	Ontvlambaar
R 11	Licht ontvlambaar
R 12	Zeer licht ontvlambaar
R 14	Reageert heftig met water
R 15	Vormt licht ontvlambaar gas in contact met water
R 16	Ontploffingsgevaar bij menging met oxydere stoffen
R 17	Spontaan ontvlambaar in lucht
R 18	Kan bij gebruik een ontvlambaar/ontplofbaar damp-luchtmengsel vormen
R 19	Kan ontplofbare peroxide vormen
R 20	Schadelijk bij inademing
R 21	Schadelijk bij aanraking met de huid
R 22	Schadelijk bij opname door de mond
R 23	Vergiftig bij inademing
R 24	Vergiftig bij aanraking met de huid
R 25	Vergiftig bij opname door de mond
R 26	Zeer vergiftig bij inademing
R 27	Zeer vergiftig bij aanraking met de huid
R 28	Zeer vergiftig bij opname door de mond
R 29	Vormt vergiftig gas in contact met water
R 30	Kan bij gebruik licht ontvlambaar worden
R 31	Vormt vergiftigde gassen in contact met zuren
R 32	Vormt zeer vergiftigde gassen in contact met zuren
R 33	Gevaar voor cumulatieve effecten

R 34	Veroorzaakt brandwonden
R 35	Veroorzaakt ernstige brandwonden
R 36	Irriterend voor de ogen
R 37	Irriterend voor de ademhalingswegen
R 38	Irriterend voor de huid
R 39	Gevaar voor ernstige onherstelbare effecten
R 40	Carcinogene effecten zijn niet uitgesloten (vervangen door R68, maar kan nog voorkomen)
R 41	Gevaar voor ernstig oogletsel
R 42	Kan overgevoeligheid veroorzaken bij inademing
R 43	Kan overgevoeligheid veroorzaken bij contact met de huid
R 44	Ontploffingsgevaar bij verwarming in afgesloten toestand
R 45	Kan kanker veroorzaken
R 46	Kan erfelijke genetische schade veroorzaken
R 48	Gevaar voor ernstige schade aan gezondheid bij langdurige blootstelling
R 49	Kan kanker veroorzaken bij inademing
R 50	Zeer vergiftig voor in het water levende organismen
R 51	Vergiftig voor in het water levende organismen
R 52	Schadelijk voor in het water levende organismen
R 53	Kan in het aquatisch milieu op de lange termijn schadelijke effecten veroorzaken
R 54	Vergiftig voor planten
R 55	Vergiftig voor dieren
R 56	Vergiftig voor bodemorganismen
R 57	Vergiftig voor bijen
R 58	Kan in het milieu op de lange termijn schadelijke effecten veroorzaken
R 59	Gevaarlijk voor de ozonlaag
R 60	Kan de vruchtbaarheid schaden
R 61	Kan het ongeboren kind schaden
R 62	Mogelijk gevaar voor verminderde vruchtbaarheid
R 63	Mogelijk gevaar voor beschadiging van het ongeboren kind
R 64	Kan schadelijk zijn via de borstvoeding
R 65	Schadelijk: kan longschade veroorzaken na verslikken
R 66	Herhaalde blootstelling kan een droge of gebarsten huid veroorzaken
R 67	Dampen kunnen slaperigheid en duizeligheid veroorzaken
R 68	Onherstelbare effecten zijn niet uitgesloten (vervanging van R40)

Gecombineerde R-zinnen

R-nummers	Gevarenaanduiding
R 14/15	Reageert heftig met water en vormt daarbij licht ontvlambaar gas
R 15/29	Vormt vergiftig en licht ontvlambaar gas in contact met water
R 20/21	Schadelijk bij inademing en bij aanraking met de huid
R 21/22	Schadelijk bij aanraking met de huid en bij opname door de mond
R 20/22	Schadelijk bij inademing en opname door de mond
R 20/21/22	Schadelijk bij inademing, aanraking met de huid en opname door de mond
R 23/24	Vergiftig bij inademing en bij aanraking met de huid
R 24/25	Vergiftig bij aanraking met de huid en bij opname door de mond
R 23/25	Vergiftig bij inademing en bij opname door de mond
R 23/24/25	Vergiftig bij inademing, opname door de mond en aanraking met de huid
R 26/27	Zeer vergiftig bij inademing en bij opname door de mond
R 27/28	Zeer vergiftig bij aanraking met de huid en bij opname door de mond
R 26/28	Zeer vergiftig bij inademing en opname door de mond
R 26/27/28	Zeer vergiftig bij inademing, opname door de mond en aanraking met de huid
R 36/37	Irriterend voor de ogen en de ademhalingswegen
R 37/38	Irriterend voor de ademhalingswegen en de huid
R 36/38	Irriterend voor de ogen en de huid
R 36/37/38	Irriterend voor de ogen, de ademhalingswegen en de huid
R 39/23	Vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij inademing
R 39/24	Vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij aanraking met de huid
R 39/25	Vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij opname door de mond
R 39/23/24	Vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij inademing en aanraking met de huid
R 39/23/25	Vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij inademing en opname door de mond
R 39/24/25	Vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij aanraking met de huid en opname door de mond
R 39/23/24/25	Vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij inademing, aanraking met de huid en opname door de mond
R 39/26	Zeer vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij inademing

R 39/27	Zeer vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij aanraking met de huid
R 39/28	Zeer vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij inademing en opname door de mond
R 39/26/27	Zeer vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij aanraking met de huid en opname door de mond
R 39/26/28	Zeer vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij inademing en opname door de mond
R 39/27/28	Zeer vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij aanraking met de huid en opname door de mond
R 39/26/27/28	Zeer vergiftig: gevaar voor ernstige onherstelbare effecten bij inademing, aanraking met de huid en opname door de mond
R 40/20	Schadelijk: bij inademing zijn carcinogene effecten niet uitgesloten (vervangen door R68/20, maar kan nog voorkomen)
R 40/21	Schadelijk: bij aanraking met de huid zijn carcinogene effecten niet uitgesloten (vervangen door R68/21, maar kan nog voorkomen)
R 40/22	Schadelijk: bij opname door de mond zijn carcinogene effecten niet uitgesloten (vervangen door R68/22, maar kan nog voorkomen)
R 40/20/21	Schadelijk: bij inademing en aanraking met de huid zijn carcinogene effecten niet uitgesloten (vervangen door R68/20/21, maar kan nog voorkomen)
R 40/20/22	Schadelijk: bij inademing en opname door de mond zijn carcinogene effecten niet uitgesloten (vervangen door R68/20/22, maar kan nog voorkomen)
R 40/21/22	Schadelijk: bij aanraking met de huid en opname door de mond zijn onherstelbare effecten niet uitgesloten (vervangen door R68/21/22, maar kan nog voorkomen)
R 40/20/21/22	Schadelijk: bij inademing, aanraking met de huid en opname door de mond zijn carcinogene effecten niet uitgesloten (vervangen door R68/20/21/22, maar kan nog voorkomen)
R 42/43	Kan overgevoeligheid veroorzaken bij inademing of bij contact met de huid
R 48/20	Schadelijk: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling bij inademing
R 48/21	Schadelijk: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling bij aanraking met de huid
R 48/22	Schadelijk: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling bij opname door de mond
R 48/20/21	Schadelijk: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling bij inademing en aanraking met de huid
R 48/20/22	Schadelijk: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling bij inademing en opname door de mond
R 48/21/22	Schadelijk: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling bij aanraking met de huid en opname door de mond

R 48/20/21/22	Schadelijk: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling bij inademing, aanraking met de huid en opname door de mond
R 48/23	Vergiftig: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling bij inademing
R 48/24	Vergiftig: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling bij aanraking met de huid
R 48/25	Vergiftig: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling bij opname door de mond
R 48/23/24	Vergiftig: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling bij inademing en aanraking met de huid
R 48/23/25	Vergiftig: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling bij inademing en opname door de mond
R 48/24/25	Vergiftig: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling bij aanraking met de huid en opname door de mond
R 48/23/24/25	Vergiftig: gevaar voor ernstige schade aan de gezondheid bij langdurige blootstelling bij inademing, aanraking met de huid en opname door de mond
R 50/53	Zeer vergiftig voor in het water levende organismen; kan in het aquatisch milieu op lange termijn schadelijke effecten veroorzaken
R 51/53	Vergiftig voor in het water levende organismen; kan in het aquatisch milieu op lange termijn schadelijke effecten veroorzaken
R 52/53	Schadelijk voor in het water levende organismen; kan in het aquatisch milieu op lange termijn schadelijke effecten veroorzaken
R 68/20	Schadelijk: bij inademing zijn onherstelbare effecten niet uitgesloten (opgenomen als vervanging van R40/20)
R 68/21	Schadelijk: bij aanraking met de huid zijn onherstelbare effecten niet uitgesloten (opgenomen als vervanging van R40/21)
R 68/22	Schadelijk: bij opname door de mond zijn onherstelbare effecten niet uitgesloten (opgenomen als vervanging van R40/22)
R 68/20/21	Schadelijk: bij inademing en aanraking met de huid zijn onherstelbare effecten niet uitgesloten (opgenomen als vervanging van R40/20/21)
R 68/20/22	Schadelijk: bij inademing en opname door de mond zijn onherstelbare effecten niet uitgesloten (opgenomen als vervanging van R40/20/22)
R 68/21/22	Schadelijk: bij aanraking met de huid en opname door de mond zijn onherstelbare effecten niet uitgesloten (opgenomen als vervanging van R40/21/22)
R 68/20/21/22	Schadelijk: bij inademing, aanraking met de huid en opname door de mond zijn onherstelbare effecten niet uitgesloten (opgenomen als vervanging van R40/20/21/22)

Bijlage 2 Wijzigingen ten opzichte van vorige versie

De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van versie 1.0, datum 16 oktober 2008 zijn:

- De lay-out van het document is aangepast en de algemene teksten zijn geactualiseerd. Er zijn geen inhoudelijke wijzigingen doorgevoerd in overige toelichtende teksten, aandachtspunten of criteria.
- Op verzoek van het Ministerie van VROM is in het document aangegeven dat de criteria inmiddels onvoldoende aansluiten bij de bedoelingen van Duurzaam Inkopen, onder meer wat betreft detaillering en afbakening van de productgroep, en dat de criteria daarom niet zullen dienen als basis voor monitoring.

De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van versie 1.1, datum 28 april 2009 zijn:

- Dit document is naar aanleiding van de bespreking van Duurzaam Inkopen in de Tweede Kamer opnieuw bezien. Dit heeft niet geleid tot inhoudelijke wijzigingen. Paragraaf 1.2 is tekstueel aangepast.

De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van versie 1.2, datum 28 juli 2009 zijn:

- De tekst over PVC in de duurzaamheidsverkenning van opberg- en archiveringsmiddelen (Par. 2.2.1) en van schrijfgerei (Par 2.2.3) is aangepast.

De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van versie 1.3, datum 1 oktober 2009 zijn:

- De lay-out is aangepast.
- De CPV codes zijn geactualiseerd.
- In hoofdstuk 2 is een passage over Cradle-to-Cradle opgenomen. De toelichting op de sociale aspecten is aangepast. De teksten m.b.t. PVC (par 2.2.1 en Par 2.2.3) zijn beperkt aangepast.